

Az oktatás és nyelvoktatás helyzete a COVID–19 idején

Mátyás Judit

Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, Pécs

Bevezetés

A 2020 márciusában kirobbant koronavírus-járvány karanténba kényszerítette a világ lakosságát. A krízishelyzet komoly változásokat okozott a társadalmi, gazdasági életben, és a válsághelyzet az oktatásban is új, megoldandó problémákat generált. 2020. március 16-án a COVID–19 járvány miatt bezártak a magyar iskolák, a tanárok otthonról, digitális távoktatás formájában bonyolították le a tanórákat. Az iskolák többsége a Zoomot és a Microsoft Teamst alkalmazta oktatási platformként, de sokan vették igénybe a Google Classroomot, a Kréta felületét, illetve a Microsoft Office 365 Education rendszerét.

A tanulmányt a koronavírus-járvány gazdasági hatásainak, a megváltozott fogyasztói magatartásnak, az erőteljes digitalizáció hatásainak vizsgálatával indítom, melyek kihatnak a társadalom egészére, lecsapódnak a kultúrában, és az oktatás számára is komoly kihívást jelentenek. Szekunder források és saját oktatói tapasztalatok tükrében járom körbe, hogy a magyar oktatás és nyelvoktatás hogyan reagált a COVID–19-járvány kihívásaira.

A Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar Marketing és Turizmus Intézetében a koronavírus-járvány kirobbanásakor Dr. Törőcsik Mária vezetésével kutatócsoport jött létre (Fogyasztásváltozás-kutatás a COVID–19 válság idején), melynek célja az volt, hogy szekunder, valamint primer kutatások keretében vizsgálja a COVID–19 társadalmi, gazdasági hatásait, a fogyasztói magatartást. A kutatócsoport munkájában aktívan részt vettem, és jelen tanulmányban igyekszem hasznosítani, bemutatni a kutatómunka keretében általam gyűjtött szekunder forrásokat is.

1. A COVID–19 hatása a gazdasági életre és a kereskedelemre

A magyar kis- és középvállalatok többsége nehéz helyzetbe került a 2020 márciusában kirobbant koronavírus-járvány miatt. Ugyanakkor azokat a vállalatokat, melyek korábban is gondolkodtak azon, hogy milyen digitális megoldások segíthetik az üzletmenetet, kevésbé érintette negatívan a válság (Tóth 2020).

2020 áprilisában a Braining Hubbal közösen indított útjára a Stylers egy, a digitális transzformációval kapcsolatos kérdőíves kutatást. A piackutatásban több mint 100 vállalat vett részt, többségükben olyan közép- és nagyvállalat, mely külföldi jelenléttel vagy országos hálózattal is rendelkezik. A primer vizsgálat egyik legfontosabb megállapítása az volt, hogy a válaszadók ötöde szerint a válság nem csak kihívás, de egyben lehetőség is a fejlődésre. Az eredményekből egyértelműen látszik, hogy a vállalatok többsége optimista a jövőjével kapcsolatban. 35,4% úgy nyilatkozott, hogy vagy nem érinti a krízishelyzet, vagy kifejezetten arra számít, hogy erősödni fog a válság ideje alatt, 35,3% pedig úgy értékelte a helyzetét, hogy bár érinti a válság, de a vállalat nem kerül sokkal rosszabb állapotba a COVID–19-járványt megelőző időszakhoz képest. A vállalatok többsége (69,9%) felismerte a digitalizáció adta lehetőségeket (<https://stylers.hu/a-vallalati-digitalis-transzformacio-nyomaban/>).

A vállalatok esetében a munkafolyamatok optimalizálásához, a vállalat piaci jelenlétének stabilizálásához szükséges helyes döntések meghozatalában fontos volt a

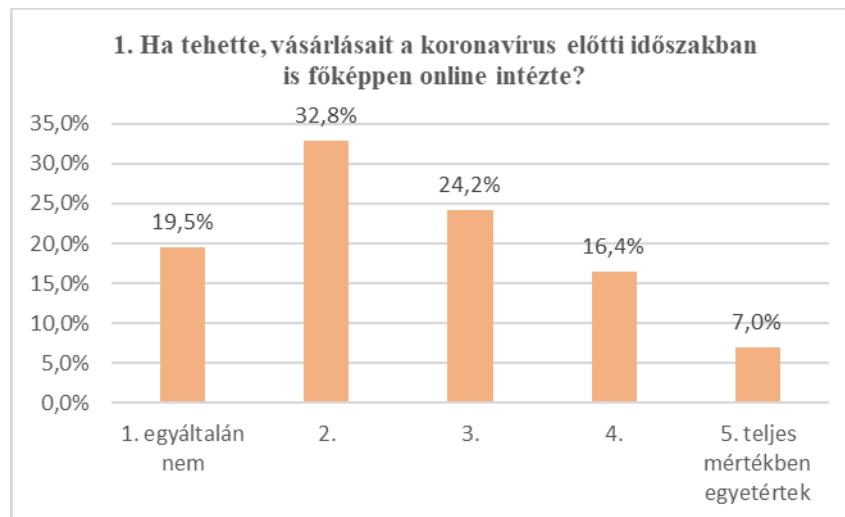
COVID–19-járvány kirobbanásakor a gyors reagálás, a piac alakulásának folyamatos nyomon követése, a járvány által a piacon okozott átrendeződéshez történő hatékony alkalmazkodás (Szesztay 2020). Ahogy a COVID–19 válság folytatódott és elmélyült Európában, az IT és a technológiai közösségek élvonalába azok a vállalatok kerülhettek és kerülhetnek, melyek készen állnak új megoldások kipróbálására (Đorđević 2020).

1.1. Változások a fogyasztói magatartásban, primer kutatási eredmények

2020 októberében Z-generációs egyetemista fiatalok körében végeztem primer kutatás keretében kvantitatív, kérdőíves vizsgálatot. A kérdőívet 128 fő töltötte ki (N=128). Arra kerestem választ, hogy a főképpen online térben élő és kommunikáló Z-generációs fiatalok körében a COVID–19-járvány milyen változásokat okozott vásárlásaikat, fogyasztói magatartásukat tekintve.

A következő kérdésekre fókuszáltam a vizsgálat során:

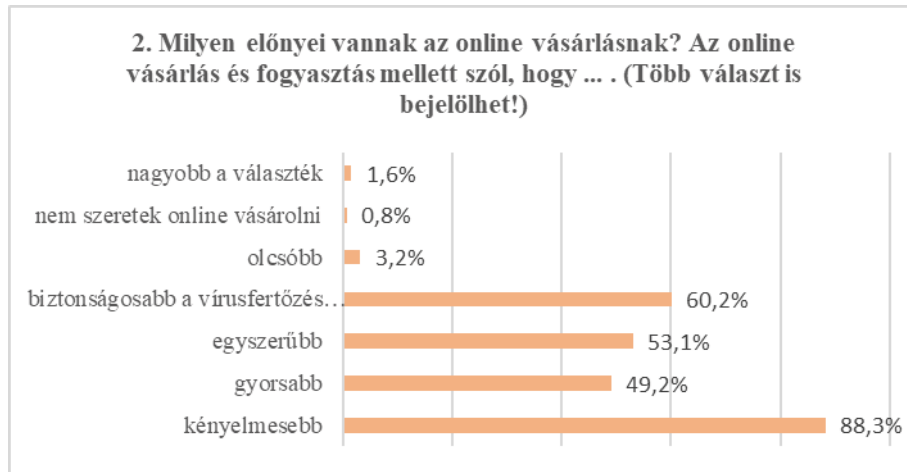
- Ha tehetette, vásárlásait a koronavírus előtti időszakban is főképpen online intézte?
- Milyen előnyei vannak az online vásárlásnak? Milyen érvek szólnak az online vásárlás mellett?
- A járványt követően fokozottabb mértékben fog online vásárolni?



1. ábra: Online vásárlás a koronavírus előtti időszakban

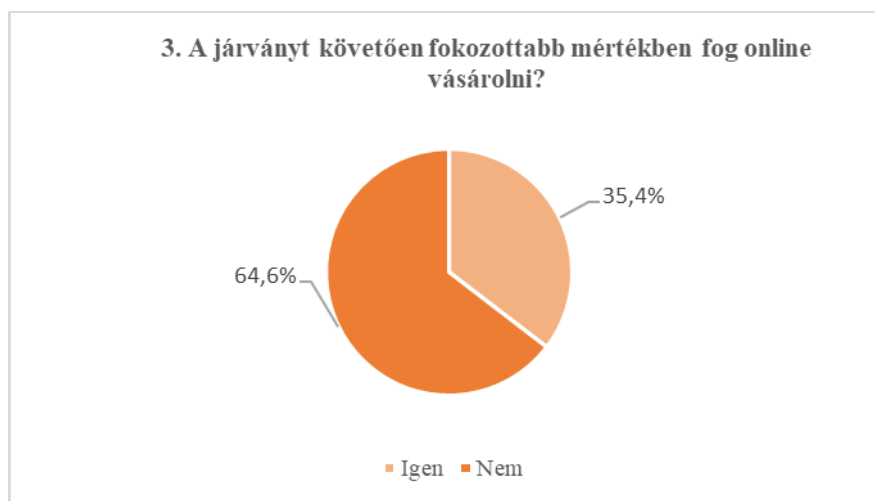
Forrás: saját készítésű ábra (2020)

A COVID–19-járvány előtti időszakra vonatkozó kérdésekre adott válaszok meglepőek voltak számomra, mert az alapvetően online térben élő Z-generációs fiatalok többsége (kb. 70%) vásárlásait a koronavírus előtti időszakban nem online intézte.



2. ábra: Az online vásárlás előnyei
Forrás: saját készítésű ábra (2020)

Az online vásárlás és fogyasztás mellett szól a megkérdezett fiatalok szerint, hogy ez a vásárlási forma kényelmes (közel 90%), a második helyen áll (60%), hogy biztonságosabb a vírusfertőzés lehetősége miatt, ezt követi (53%), hogy egyszerűbb és gyorsabb a hagyományos (offline) vásárlással összehasonlítva. A válaszok alapján tehát a Z generáció tagjai számára is fontos a vírus elleni védekezés, ebben a tekintetben felelősségteljesen gondolkoznak.



3. ábra: Online vásárlás a járványt követően
Forrás: saját készítésű ábra (2020)

A megkérdezett fiatalok közel 65 százaléka arra a kérdésre, hogy a járványt követően elsősorban online fog-e vásárolni – az online vásárlás előnyei ellenére –, azt válaszolta, hogy nem ezt a vásárlási formát fogja választani. Érvként megemlítették, hogy sokszor csalódtak az online rendelésben (nem friss ételek, nem megfelelő termékminőség), hiányzik számukra a face to face, közvetlen kommunikáció és a vásárlás élménye.

Mivel az online kapcsolattartást előnyben részesítő, az online térben „otthonosan” mozgó fiatal generáció tagjai sem kellőképpen nyitottak a koronavírus-járvány miatt szükségessé vált, felgyorsult digitalizáció irányában, ez a vállalatok számára újabb kihívást és felmerülő kérdéseket jelent. Hogyan, milyen módon tehetik az online vásárlást vonzóbbá, „élményszerűbbé” a fogyasztók számára?

A COVID–19 által generált problémák ugyanakkor nemcsak a gazdaságban jelentkeztek, hanem a társadalom egyéb területein, így az oktatásban is. A távoktatás egyik legfontosabb, megoldandó kérdése szintén az volt – a technikai problémák mellett –, hogy a digitális oktatás hogyan tehető érdekessé, színessé, hogyan pótolható a közvetlen, tantermi kommunikáció a digitális „tanteremben” értékvesztés nélkül?

2. COVID–19 és a távoktatás

2020. március 16-ától a COVID–19-járvány miatt bezártak a magyar iskolák. Tantermen kívüli digitális munkarendben, távoktatás formájában kezdődött a tanítás (https://index.hu/kulfold/2020/03/13/iskolai_kenyszerszunet_koronavirus_europa_altalanos_o_voda_gimnazium_egyetem/).

Magyarországon a legtöbb tanár a Zoomot és a Microsoft Teamst említette óraadó, egyeztető, találkozási platformként. A digitális oktatás keretében sokan vették igénybe a Google Classroomot is a tananyagok, feladatok átadására és ellenőrzésére. Ezen kívül használatban volt még a Köznevelési Elektronikus Ügyintézési Rendszer, azaz a Kréta, amit a legtöbben csak hivatalos, online naplóként alkalmaztak, de volt olyan oktató is, aki ezen a felületen küldte el az aznapi feladatokat a diákoknak. A három platformon kívül (Zoom, Classroom, Kréta), használatos volt a Microsoft Office 365 Education rendszere is (Kreatív 2020).

A világ csaknem összes országa közel azonos időben állt át az iskolán kívüli oktatásra. A távoktatásban nagy szerepet kapott az informatika eszköztára, kiderült, hogy milyen gyorsan meg lehet tanulni ezek használatát akár alapvetően új helyzetben is, és megmutatkozott a tanárok kreativitása, problémamegoldó képessége (Balla 2020).

Ugyanakkor sok többletidőre, személyes törődésre és eszközökre volt szükség a különbségek kiegyenlítéséhez. A 2020. március 16-i, a közintézményekre vonatkozó bezárás után a szülőkre zúdult gyermekeik otthoni tanítása. A digitális oktatás beindulása óta a szülőknek új szerepkörben kellett otthon helytállniuk, részben pedagógussá kellett válniuk. A gyerekek számára is gyakran okozott problémát a digitális oktatásra történt átállás, mert sokszor több különböző felületről kapták a feladatokat, amit a füzetbe vagy nyomtatottan papír alapon kellett elkészíteni, lefényképezni és visszaküldeni a tanárnak. További probléma volt, hogy különösen az észak-magyarországi régióban sokkal hátrányosabb helyzetben lévő családok élnek, ahol a diákoknak nincsenek elektronikus eszközeik, emiatt nem érték el az online tananyagokat. Az is gondként merült fel, hogy nincs minden háztartásban korlátlan internetkapcsolat, továbbá hiányzott a személyes kontaktus a pedagógussal, a magyarázat, a valódi tanítás (Bódog 2020). Mivel a digitális oktatáshoz szükséges eszközök (laptop, számítógép) nem minden tanuló esetében álltak rendelkezésre, ezért hátrányos helyzetbe kerülhetett számtalan diák (McKinsey 2020).

A digitális oktatásnak ugyanakkor sok pozitív hatása is volt, ami a jövőben feltétlenül hasznosítható tapasztalatokat jelent. Megállapítható, hogy a mai diákok információ-feldolgozása, így tanulási stílusa több szempontból is folyamatosan változott és változik a digitális környezet miatt, és több érv is szól a digitális oktatás sikeres megvalósítása mellett:

- bár a tanulók egyre felületesebben olvasnak, ugyanakkor párhuzamosan több feladatot is képesek elvégezni (multitasking);
- gyorsan dolgoznak, de a válaszokat és a visszajelzést is azonnal igénylik;
- a kíváncsiság vezérli őket a böngészésben, keresésben, szívesen utána néznek az őket érdeklő információknak;
- szívesebben foglalkoznak képi, videó- és hangalapú anyagokkal, mint tisztán szövegekkel;

„Kizökkent világ” – Szokatlan és különleges élethelyzetek: a nem-konvencionális, nem “normális”, nem kiszámítható jelenségek korszaka?

XXIV. Apáczai-napok Tudományos Konferencia tanulmánykötete

- kiválóan használják a szociális média biztosította kommunikációs lehetőségeket (Sárkány 2019).

A digitalizáció előnyeit figyelembe véve Európa számos országában (pl. Finnország, Norvégia, Franciaország, Nagy-Britannia) már az 1990-es évek végén, a 2000-es évek elején elkezdték bevezetni kormányzati szinten az információs és kommunikációs technológiát az oktatásban. Olaszországban már az 1990-es évek közepén elhatározta a kormány, hogy bevezeti a digitális eszközöket az iskolákban. A program (Program for the Development of Educational Technologies 1997–2000) az egész olasz iskolarendszert érintette. A francia miniszterelnök 2002-ben a nemzeti oktatási tervben határozta meg az IKT eszközök különböző szintű használatát az oktatásban. Norvégiában 2004-ben vezették be országosan a „Digitális Műveltség Programot” (2004–2008), amely többek között célul tűzte ki a digitális (és ebből következően a szociális) megosztottság megszüntetését is. Magyarországon a 2015-ös évben indította el a kormány a Digitális Jólét Programon belül a DOS-t, vagyis Magyarország Digitális Oktatási Stratégiáját. Az információs és kommunikációs technológiák használata a 2010-es évektől tehát egyre inkább begyűrűzik az oktatásba, és a tudásátadás újfajta, szükségszerű, élményalapú színterévé válik (Sárkány 2019).

3. Digitális oktatás a nyelvtanításban

A legtöbb nyelviskola nem készült fel arra, hogy online üzemmódra kapcsoljon. Bár ma már sok iskolában zökkenőmentes az online oktatás, és a nyelvvizsgák is megoldhatók ebben a formában, a tanulni vágyók száma továbbra is messze elmaradt és elmarad a várakozásoktól (<https://infostart.hu/belfold/2020/09/05/szertefoszlottak-a-nyelviskolak-remenyei>).

Vannak azonban figyelemre méltó kezdeményezések is, olyan nyelviskolák, melyek felismerték a digitalizációban rejlő előnyöket és lehetőségeket. A British Council ebben a tekintetben élen jár. Interaktív online platformján 10 fős csoportokban lehet tanulni szerte a világból csatlakozó diáktársakkal, a nyelvtanulóhoz leginkább passzoló órarenddel. Tesztek és felmérések, valamint az oktatótól kapott rendszeres visszajelzés segítségével pedig hatékonyan követheti minden résztvevő a fejlődését. (<https://www.britishcouncil.hu/angoltanfolyam/felnott/english-online>)

A nyelvtanulás megvalósítható mobiltelefonnal is. A British Council angol nyelvtanulás céljából szórakoztató és izgalmas mobilapplikációkat is nyújt. Az okostelefonokra kifejlesztett játékok, podcastok, videók és kvízek hasznosak lehetnek otthoni vagy akár útközbeni nyelvgyakorlásra. A LearnEnglish GREAT Videók alkalmazással a hallás utáni szövegértés gyakorolható. 24 rövid videó segítségével megismerkedhetnek a nyelvtanulók a brit kultúrával, többek között az angol nyelv történetével, remek londoni múzeumokkal vagy az Egyesült Királyság ismert látványosságaival (<https://www.britishcouncil.hu/angoltanfolyam/felnott/english-online>).



4. ábra: A British Council online platformja

Forrás: <https://www.britishcouncil.hu/angoltanfolyam/felnott/english-online> (letöltési idő: 2020. november 20.)

A Learning Time with Timmy 6 évnél fiatalabb gyerekek számára kifejlesztett applikáció, remek játékokat tartalmaz, valamint izgalmas hanganyagokat a számok, színek, formák és ételek angol neveinek elsajátításához. 6–11 éves gyerekeknek szóló alkalmazásuk is van,

„Kizökkent világ” – Szokatlan és különleges élethelyzetek: a nem-konvencionális, nem “normális”, nem kiszámítható jelenségek korszaka?

XXIV. Apáczai-napok Tudományos Konferencia tanulmánykötete

amely nagyon jól fejleszti a hallás utáni értést, és dalok, mesék hallgatásával növeli a gyermekek önbizalmát. A LearnEnglish Grammar (Brit angol verzió) a legnépszerűbb app, több mint ezer gyakorlófeladata a nyelvtani szabályok alkalmazásának tökéletesítéséhez jelent nagy segítséget kezdőtől a haladó szintekig. Az IELTS Word Power a sikeres IELTS vizsgára készüléskor segít, az applikáció több mint 100 kérdést tartalmaz a vizsga témaköréhez. A LearnEnglish Audio and Video segítségével a mindennapi életből vett, autentikus angol nyelvű beszélgetéseket hallhat a nyelvtanuló, ezen a módon fejleszthető a hallás utáni szövegértés. Minden videóhoz letölthető a szöveg és egy-egy szövegértési feladat is. (<https://www.britishcouncil.hu/angoltanfolyam/online/applikaciok>)

3.1. Saját oktatási tapasztalatok

A PTE Közgazdaságtudományi Karon a 2020 márciusában elrendelt karantén-időszakban a Microsoft Teams alkalmazásban oktattunk. A Teams alapvetően három területre nyújt megoldást:

- a chat funkció a szervezeti belső kommunikációt könnyíti meg;
- online megbeszélések tarthatók a platformon;
- a hatékony közös munka érdekében munkacsoportok hozhatók létre, és a felhőben dokumentumokat lehet szerkeszteni.

A Teams további előnyei:

- beépített chat és a meetinghez kapcsolódó fájlmegosztás;
- mobilról is nagyon jól használható;
- a megbeszélésről felvétel készíthető, mely automatikusan a OneDrive-ra menthető;
- “together mode”-ban egymás mellé rendelheti a gép a tanulókat, ami segíthet az oldottabb légkör megteremtésében;

A Teams legnagyobb előnye az integrált rendszer: az Office 365 alkalmazásai, köztük a mindenki által használt Word és Excel, mind integráltak, így könnyen kezelhetővé válnak. Különösen hasznos a munkacsoportok létrehozásának lehetősége is abban az esetben, ha több munkatárssal dolgozunk, és szeretnénk adott projekteket, feladatokat külön kezelni (<https://www.nonprofit.hu/hirek/Mik-a-Microsoft-Teams-elonyei-kinek-erdemes-hasznalni>).

A PTE Közgazdaságtudományi Karon a Teams segítségével oktattunk a karantén idején, és jelenleg is. Nyelvóráimon célirányosan készültünk a hallgatókkal a német gazdasági szakmai nyelvvizsgára. A Teams-felületen gyakorolni tudtuk a beszélgetést, szituációs feladatokat, hallásértést (hangmegosztással), szövegértést (képernyőmegosztással), levélírást (levelek kivetítésével). Csoportbontásra is alkalmas a rendszer, tehát csoportmunkában is kioszthattam közösen megoldandó feladatokat.

Számomra a digitális oktatás a következő pozitívumokat, fejlődést, a későbbiek során is hasznosítható gyakorlati tapasztalatokat jelentette. A feladatok kivetíthetők, így azok a hallgatók is részt tudnak venni pl. egy szövegértéses feladat megoldásában, akiknél nincs könyv, nem szerezték be; ezzel elfelejtethetjük a felesleges fénymásolást is, a papírlapok kinyomtatását (a járványt követően a módszert alkalmazni fogom tantermi óráimon, mert a Teams-felület megosztható okostelefonon is). A nyelvvizsgára készüléskor feladat a bevezető beszélgetés, valamint az önálló diagrafemelemzés. A hallgatók videofelvétel formájában, házi feladatként töltötték fel megoldásaikat, melynek keretében bemutatkoztak, a vizsgahelyzetnek megfelelően diagrafemelemzést végeztek. A módszer előnye, hogy a felvétel bármikor visszanezhető, leellenőrizhető.

Negatívumként éltem meg ugyanakkor, hogy a hallgatók a kamerát nem szívesen használják, „elbújnak”, nem feltétlenül ellenőrizhető, hogy tényleg jelen vannak-e. Ezt igyekeztem interaktivitással kiküszöbölni, a hallgatókat felszólítani. Így tudták, hogy

„Kizökkent világ” – Szokatlan és különleges élethelyzetek: a nem-konvencionális, nem “normális”, nem kiszámítható jelenségek korszaka?

XXIV. Apáczai-napok Tudományos Konferencia tanulmánykötete

bármikor hozzá kell szólniuk egy adott témához, meg kell oldaniuk egyénileg vagy csoportmunka keretében a kiadott feladatokat. Ezen a módon igyekeztem jelenlétüket kontrollálni, és a hallgatókat az órai munkába bevonni.

Összességében a digitális oktatás számomra sok pozitív tapasztalatot jelentett, melyek a későbbiekben, a járványt követő időszakban a tantermi órák keretében is kamatoztathatók.

4. COVID-generáció

A COVID-19-járvány kohorszélményként köti össze azokat, akik ezt a krízisidőszakot megélték, közös gondolataik, aggályaik, problémáik voltak és vannak. Vonatkozik ez a gazdasági, társadalmi problémákra, az oktatás kihívásaira, a fiatal és az idősebb korosztályra egyaránt. A kohorszélmények az egyes generációk világnézetét az egész további életükre vonatkozóan megalapozzák (Töröcsik 2014). A COVID-19 „generációra” ez egyértelműen érvényes.

A „karantén-lét” idején az internet segítségével tudtuk tartani egymással a kapcsolatot. Az online tér amolyan mentőövvé vált emberek milliói számára, lehetővé téve azt is, hogy a munkavégzésen és tanuláson kívül virtuális rendezvényeken, jógaórákon, aerobicon, digitális partikon vegyenek részt. A válság hatására számíthatunk körülbelül 2033-ra a „coronababies” hullám, a „karantén generáció” megjelenésére, és ez a jelenség szintén a COVID-időszakra emlékeztet majd bennünket. Mivel a karantén idején a mozgásterünk lakásunk, házunk volt, ez sok esetben új összetartozást, megerősödött kapcsolatokat is generált (Bilefsky–Yeginsu 2020).

Magyarországon a Néprajzi Múzeumú *#karanténtárgyak* név alatt online gyűjtőkampányt indított 2020 áprilisában, hogy ezen a módon megőrizzük a COVID-19 vírussal kapcsolatos közös emlékeinket. A gyűjtés célja, hogy az emberek a tárgyakon keresztül dokumentálják a koronavírus miatt megváltozott hétköznapokat, a múzeum pedig akár száz év múlva is megmutathassa, milyen volt a járvány ideje alatt Magyarországon élni. A múzeum felhívása szerint karanténtárgy lehet bármi, ami a járvány ideje alatt otthon tartott, korlátozott vagy akár szabaddá tett, ami kifejezi a karanténnal, koronavírussal kapcsolatos érzéseinket, gondolatainkat (Kovács 2020).

Összekötnék bennünket a nyelvi változások is, a koronavírus idején megjelenő új, vicces neologizmusok. A férfiak növeszhetnek *karanténszakállt*, a nők pedig *otthonkát*, sőt *maradjotthonkát* hordhatnak. Magyarországon mindannyian tudjuk, hogy mit jelent az *élesztőpárbaj*, a *cecíliás*, vagy az *elgyőrfipalisodik* kifejezés. A belvárosi lakásból egy eldugott kis faluba költöző fiatal lányból gumicsizmás *karanténsasszony* lett erre az időszakra; de olyan új ötletes és vidám szavak és kifejezések is születtek, és összekötnék bennünket, mint például a *fotelvirologus*, *köpörém* vagy *karantAny*a (Veszelszki 2020).

Összegzés és konklúzió

A gazdaságban a vállalatoknak a COVID-19-járvány idején hatékonyan és gyorsan kellett reagálniuk az új kihívásokra. Azok a vállalatok tudtak és tudnak jelenleg is a krízishelyzetben helytállni, amelyek a körülmények hatására átálltak az online értékesítésre, hatékonyan és sikeresen alkalmazkodtak a felerősödő digitalizációs folyamathoz.

A koronavírus-járvány nemcsak gazdasági, hanem komoly társadalmi változásokat is hozott, ami lecsapódott az oktatásban is. A digitális oktatásra történő átállás – a negatívumok mellett – összességében sikeresnek mondható, és az online térben tartott tanórák tapasztalatai a későbbiekben hasznosíthatók a hagyományos tantermi oktatás keretében is.

A COVID-19 világjárvány sajnos sok emberéletet is követelt, krízishelyzetet generált a világ minden országában. A negatívumok és tragédiák mellett azonban olyan pozitívumokat is eredményezett, főképpen a felgyorsult digitalizáció irányában történő elmozdulás tekintetében, mely tapasztalatokat a járványt követően is hasznosítani tudunk.

Irodalom

- Balla I. 2020. Ahol eleve hatékonyabb az iskola, ott jobban működik a távoktatás is – interjú Csapó Benővel. https://hvg.hu/élet/20200616_CsapoBeno_interju (letöltve: 2020.04.11.)
- Bilefsky D.–Yeginsu C. 2020. Of ‘Covidivorces’ and ‘Coronababies’: Life During a Lockdown. <https://www.nytimes.com/2020/03/27/world/coronavirus-lockdown-relationships.html> (letöltve: 2020.04.10.)
- Bódogh G. 2020. Digitális tanrendről vallottak a szülők: feladatkiosztás van, valódi tanítás nincs. <https://www.hellovidek.hu/csalad/2020/04/30/digitalis-tanrendrol-vallottak-a-szulok-feladatkiosztas-van-valodi-tanitas> (letöltve: 2020. 05.15.)
- Dorđević, N. 2020. Emerging Europe takes the initiative in hacking the coronavirus, 2020.04.04. <https://emerging-europe.com/business/emerging-europe-takes-the-initiative-in-hacking-the-coronavirus/> (letöltve: 2020. 04.11.)
- Kovács M. D. 2020. Önnek melyik tárgy fog eszébe jutni évek múlva is a járványról? https://index.hu/tkultura/2020/04/16/neprajzi_muzeum_koronavirus_jarvany_online_gyujtokampany/ (letöltve: 2020. 04.25.)
- Kreatív 2020. Digitális oktatás: óriásiak a szakadékok a magyar iskolák között. http://kreativ.hu/cikk/digitalis_oktatas_oriasiak_a_szakadekok_a_magyar_iskolak_kozott (letöltve: 2020.08.04.)
- McKinsey 2020. COVID–19: Visualizing the impact of an invisible threat. <https://www.mckinsey.com/featured-insights/coronavirus-leading-through-the-crisis/covid-19-visualizing-the-impact-of-an-invisible-threat> (letöltve: 2020.07.20.)
- Sárkány K. 2019. Digitális oktatási tér. Háttérkutatások és megvalósulásai az okostankönyvekben. <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-koznevelo/digitalis-oktatasi-ter> (letöltve: 2020. 09.30.)
- Stylers 2020. A vállalati digitális transzformáció nyomában. <https://stylers.hu/a-vallalati-digitalis-transzformacio-nyomaban/> (letöltve: 2020. április 29.)
- Szesztay P. 2020. 4 válságstratégia vezetőknél – Már most eldőlhet, hogy kimászol-e a gödörből. <https://forbes.hu/legyel-jobb/4-valsagstrategia-vezetoknek-mar-most-eldolhet-hogy-kimaszol-e-a-godorbol/>, 2020. 03. 29. (letöltve: 2020. 04.02.)
- Tóth B. 2020. Statisztikából kimutatható, hogy nem indul minden újra a járvány után. https://index.hu/techtud/2020/06/18/statisztikabol_kimutathato_hogy_nem_indul_min_den_ujra_a_jarvany_utan/ (letöltve: 2020. 06.25.)
- Törőcsik M. 2014. Fogyasztói magatartás* Insight, trendek, vásárlók. Budapest: Akadémiai Kiadó Zrt.
- Veszelszki Á. 2020. Karanténzótár. Virális tartalom. Budapest: Interkulturális Kutatások Kft. <https://www.uni-corvinus.hu/hir/fotelvirologus-es-covidinka/> (letöltve: 2020.07.30.)
- <https://www.britishcouncil.hu/angoltanfolyam/felnott/english-online> (letöltve: 2020.08.30.)
- <https://infostart.hu/belfold/2020/09/05/szertefoszlottak-a-nyelviskolak-remenyei> (letöltve: 2020. 08.30.)
- https://index.hu/kulfold/2020/03/13/iskolai_kenyszerszunet_koronavirus_europa_altalanos_ovoda_gimnazium_egyetem/ (letöltve: 2020. 08.20.)
- <https://www.nonprofit.hu/hirek/Mik-a-Microsoft-Teams-elonyei-kinek-erdemes-hasznalni> (letöltve: 2020. 09.30.)